

EDASI.ORG

Teisipäev, 5. detsember 2023

INNUSTAV JA HARIV AJAKIRI

Kaja Kann / 5. dets. 2023 / Eksklusiiv, Teater

Teatriarvustus. Kaja Kann: tõeliselt lollakad kehad laval. “Nüüd võib sellest rääkida”

Foto: Anita Kremm

Semper lavastuses on kehad laval tõeliselt lollakad: nad teevad seda, mida ühiskond (lavastaja) käsib.

Lavastus: "Nüüd võib sellest rääkida". Lavastus põhineb Kurt Vonneguti romaanil "Tšempionide eine". Idee, lavastus, kujundus: Ene-Liis Semper. Laval: Marika Vaarik, Jörgen Liik, Rasmus Kaljufjärv, Rea Lest ja Vambola Krigul. Muusikaline kujundus: Vambola Krigul. Muusikaline konsultant: Jakob Juhkam. Valguskujundus: Aku Lahti (Soome). Töö kehaga: Giacomo Veronesi (Itaalia). Ekspeditsioon. Esietendus 2. detsembril Sakala 3 teatrimajas.

Kui rääkida Ene-Liis Semperi lavastustest, tuleb esmalt rääkida ruumist. Saali astudes lööb see pahviks – totaalne ruum, valged seinad, mida hiljem värvivad led-prožektorid erinevatesse heledatesse toonidesse, helesinine külmkapp, roosad võimlemispallid, valged vineerist istmed, loomulikult ka valge põrand, millele astuvad pruuni-beeži või musta rietatud näitlejad joonistuvad kaunilt välja. Ruudukujulise lava keskel on ruudukujuline süvend, kuhu kahest erinevast küljest viib kaheastmeline trepp. Hetkel pole ma kindel, kas kujutan ette või oligi seal diivan ja suure ekraaniga televiisor. Vist ikka ei olnud, aga tean üht Tallinna kodu, kus see täpselt nii on.

Semper maalib lavastusest lavastusse üht ja sedasama maali, valgele lõuendile ilmuvad vaid erinevad tegelased, kes on ikkagi tollest samast maailmast pärit. "Hüsteerias" nad naersid liiga pikalt ja liiga sürridel kohtadel, nüüd nad võtavad poose, liiga palju ja liiga valedel kohtadel. See ongi see materjal, millest Semper oma maailma punub.

Lavastus mitte ainult ei põhine, vaid jutustabki Kurt Vonneguti kultusromaanil "Tšempionide eine", oma kummalisel moel, ära. Näitlejad vahetavad tegelaskujusid, pannes erinevaid parukaid pähe ja öeldes raamatust hoolikalt välja valitud repliike. Raamat ilmus 1973. aastal ja Valda Raud tõlkis selle juba viie aasta pärast eesti keelde ning seda tõlget lavastuses ka kasutati. Vonnegut oli üks Lääne autoreid, keda Nõukogude Liidus taluti. Ju selle pärast, et oli kriitiline Lääne heaolühiskonna pihta, kus koos rikkaks saamisega pidi saabuma ka õnn ja heaolu. Mul isiklikult on selle sisu juba hägustunud, ju pole mälu kõige teravam, aga mäletan lausete ja sõnade rütmi, kordusi, kummalisi kõrvutiseadmisi ja pöörded, mitte isegi loos, vaid pigem ühes lõigus või lauses. Mind huvitab rohkem see, millest teos tehtud on. Seega jätan loo seletamise taas teatrikriitik Jaak Allikule, kes oskab laval kuulnud sisu tänase päeva poliitikasse tõmmata ja ühe lausega ära öelda. Mina uurin lähemalt Semperi esteetikat ja poeetikat.

Teine asi, mida ma ei oska ega viitsi lõpuni läbi närida on tohutu märkide süsteem, mis risti-põiki osutavad lugu illustreerivate erinevate kaubamärkide suunas. Semper kasutab sümboleid, mis kujundiks ei peagi saama. Retrokülmkapp seisab tagaseinas kui helesinine unistus ameerika autost, mille kapotil kindlasti kaunis neu miniseelikus poose võtmas. Kõik näitlejad on maalitud tüüpideks, igäühe kohta saan öelda, et ma tean teda, olen näinud ja seostan selgelt 1970-ndate popkultuuriga. Tohutust sümbolite ja viidete virvarrist aru saamine nõuaks vaatajatelt paralleelselt etenduse vaatamisega ka läpakas põlvedel pidevat guugeldamist. Kahel tüübil oli Adidas jalas, Pumat ei olnud kellelgi.

- Mis see küll tähendab?
- Ilmselt Puma ei väljenda seda ülimalt rikkuse ja heaolu otsingut.
- Äkki on Puma kandja veidi mõistlikum inimene kui Adidase oma?
- No aga Semper käib ju ise ka Adidase dressiga ringi.
- Samas ei ole see dress helesinine, ikkagi must.
- Ilmselt tõmbab see viite kaasaegse kunsti riidetumisevärvile.
- No ja mis see siis tähendab?
- Seda, et Semper ise ei seosta end roosa ja naiivse kapitalistliku ühiskonna ahnuriga.
- No aga ikkagi Adidas?
- Ega temagi kuhugi pääse, mingi staatuse näitaja tuleb endale ikkagi külge riputada.
- Mida mina üldse kannan?
- Täiesti suvalisi riideid.
- Äkki peaks ikkagi Puma jalga panema.
- Ei tea, kas see kaubamärk üldse müüb veel midagi?

Nii võib lõpmatult mõelda ja aju kokku jooksutada. Lõpuni kõigest aru saamata saan siiski öelda, et näeme laval külma, kalkuleerivat süsteemi. Millest valem koosneb, täpselt ei tea, aga võrrand saab lahendatud. Minu jaoks oli võrrandis liiga palju ja liiga kiirelt muutuvaid tundmatuid, x-e ja y-d, et emotsioon ja kohtumine teatriga saaks mind puudutada.

Juba alates lavastusest “72 päeva”, mille autoriteks olid Semper ja Ojasoo koos, on nad tegelenud lavaliste žestidega. “72 päevas” kopeeriti üks ühele erinevaid poose ajaloos esile tõusnud maalidelt ja skulptuuridelt. Ojasoo “Macbeth” pani need pildid liikuma, nüüd astuti samm tagasi ja tegeleti žesti tekkimise esitlemisega. Nii ei näinud me enam igavesti teatud poosis olevat kuju, vaid selle teket, nelja sekundit enne seda, kui poos saab alatiseks valmis. Läbi kõikide nende lavastuste on Semperi ja Ojasoo truuks kaaslaseks EMTA doktoriõppes õppiv Giacomo Veronesi, kes tegeleb kehadega. Tüüpide kehadel ei ole autonoomsust, nad ainult peegeldavad välist tagasi ja nii tekib kollektiivne identiteet, nii saab iga *mina nendeks*. Inimene määrab iseenda ühte kasti ja jääb seal sees siis nõutult mossitama, kuni ta nõutus muutub vihaks iseenda vastu.

Juhuslikult vaatasin kahte lavastust järjest, enne Ene-Liis Semperi “Nüüd võib sellest rääkida” ja siis Sveta Grigorjeva “Tantsud, mille saatel uinuda, unistada, puhata ja vastupanu osutada”. Tekkis põnev võrdlus: Grigorjeva kehad on mõtlevad kehad, nii nagu tantsija laval ka ütles, annab küünarnukk ise märku, mida ta tahab. Samas Semperi kehad on tõeliselt lollakad: nad teevad seda, mida ühiskond (lavastaja) käsib. Kui Grigorjeva kasutab sõna selleks, et mõjuda vaatajale vägivaldselt ja vastikult, siis Semper koos Veronesiga kasutab täpselt samal eesmärgil keha.

Lavastuses on olulisel kohal muusika, mille konsultandi Jakob Juhkami tööks oli ilmselt Lou Reedi “Satellite of Love’i” valimine. Kuid veel elavamalt oli kohal löökpillimängija Vambola Krigul. Kui tüüp laval pörkus liikuva kontoritooliga vastu seina, lõi tema trummil põmm, kui tüüp tulistas püstolist teist tüüpi, kõlas taas põmm, nüüd ühel teisel trummil. Lõpuks kõlas suur gong, mille tulemusena suurenes kehasse ära peidetud vibratsioon lõpmatus ulatuses. Täpselt nii, nagu üks kehaline žest väljendas täpselt ja selgelt (näiteks) häda, väljendas põmm lööki. See on see materjal, millega Semper töötab.

Kuid üks stseen erines täielikult kõigest eelnevast ja järgnevast. Nimelt rikkurist Dwayne Hooveri dialoog sekretäriaga, mida mängisid Rasmus Kaljujärv ja Marika Vaarik. See oli midagi, millest moodustus kujund, mis on alati midagi veel. Tüüp võis olla naine, aga võis olla ka ema või tädi või kes iganes, öeldud repliigid võinuks täiesti vabalt näitlejate suudes ära vahetada ja ikka oli tähenduslik. Just tänu sellele, et stseeni valiti mängima vanem näitleja Vaarik, mitte noor Rea Lest, oli stseeni mõte avatud tõlgendusteks, erinevateks arusaamisteks, see puudutas. Mina nimetasin selle stseeni oma peas “mammakoinijaks” ja nii avanes hoopis teine raamat, mis tuletas meelde todasama naudingut, mille sain kunagi nooruses “Tšempionide einet” lugedes.

Kaja Kann

Kaja Kann on kaasaegse tantsu koreograaf, tantsija ja treener, ZUGA ühendatud tantsijate ning OMAtsirkuse üks asutajaid. Tegutseb üha enam ka kultuuriajakirjanikuna ja kirjanikuna. Tema teine raamat “Tänavatüdruk” (2020) pälvis Tallinna Ülikooli kirjanduspreemiate jagamisel eripreemia. Loe artikleid (49)

Loe edasi

Teatriarvustus. Hedi-Liis Toome: Vene Teater sekkub sõtta. “Kolmanda impeeriumi hirm ja viletsus”
"Mulle tundub, et lavastuse eesmärk pole paigutada laiemasse konteksti, tõestada, et Vene Teater tõesti on..."

Peeter Koppel: kui nüüd korraks unustaks?

Ameerika Ühendriikide uuest presidendist ei saa üle ega ümber. Hiljuti oli ühe majandus- ja börsiuudiseid...